

Thassy Jenő: „Az új, demokratikus Magyarország kőművesei”

[1945] január 19-én, Pest elestének második napján sütött a nap, hó, vér és sár borította a felszaggatott kövezetet. Mindenütt szovjet katonák nyüzsögtek, mérgesen vitakoztak egymással. Civileket csak csoportosan láttunk, akkor is az oroszok hajtották őket. A jórészt átalvtalan éjszaka ellenére a veszély érzete felébresztett bennünket, jobbra-balra szimatolva, futólépésben, mellékutcákon kanyarogva érkeztünk el a szűk Magyar utcába, onnét közelítettük meg a Múzeum körutat. A Nemzeti Múzeum még állt, bár sebeket kapott, és vasrácsos bejáratánál, szemünknek alig hittünk, Sólyom László ácsorgott. „Na végre! – kiáltotta idegesen. – Már attól tartottam, valami történt veletek! Sietnünk kell. Várnak ránk, és a dokumentum, amit kaptam, csak ideiglenes. Kérdés, hogy valóban védelmez-e. Jobb, ha elővigyázatosak vagyunk, és elkerüljük a veszélyes sarkokat.”

Sietősen kezét fogott velünk, barátságosan, de nem túlságosan, mintegy jelezve, hogy a kapcsolat hivatalos, és most ő veszi át az irányítást. Mi pedig nem kérdezősködtünk, hogy ki és mi vár ránk. Hová tartunk? Az elfoglalt Pesten, iratok nélkül, a megszállók nyelvét nem ismerve, a találkozás a vezérkari századossal, aki látszólag már megtalálta a helyét ebben a káoszban, megváltásnak tűnt. Szótlanul követtük. Ő ment elől, sietős, katonás léptekkel, mi libasorban követtük. Polgári külseje eltűnt, bőrbekecset viselt, most is gondosan ápolt kékesfekete, dús haját tweedsapka fedte, bátran beillett volna valamiféle csepeli munkásnak. Talán onnét jött? Ott stafírozták ki? Ő is a mellékutakat választotta, a Keleti pályaudvar irányába tartottunk, a Szentkirályi utcán keresztül. A rombolás mérve lehangoló volt, ez a város sohasem heveri ezt ki, gondoltam. Buda felől megerősödött a csatazaj, most onnét lőtték Pestet. Egy-két becsapódás a közelünkben robbant, de szinte hálásak voltunk érte, a nyüzsgő szovjetek sem érezték magukat biztonságban, kevésbé tudtak vadászni a polgári járókelőkre. Akik egyébként nem „jártak-keltek”, hanem mint mi, riadtan igyekeztek valahova, batyut vagy bőröndöt cipelve. Legtöbbjük sárga csillagos volt, aki a tegnap halálos ítéletének pecsétjét most tüntetően viselte, védelmet remélve tőle. Egy ízben egy szovjet járőr leállított bennünket, de a pecsétes papírlap, amit Sólyom Laci a parancsnok orra alá dugott, kielégítette, folytathattuk a menetet. Elérkeztünk a Tisza Kálmán térre, célpontunk, amint kiderült, a Volksbund központja volt, a többemeletes sárga épület, szemközt a Városi Színházzal. Homlokzatán még a Volksbund felírása, de felette frissiben festett deszkátábla: A Magyar Kommunista Párt Budapesti Központja – az éjszaka festhették, a fehér festék, a fekete betűk még frissek voltak, mellette a sarló-kalapácsos vörös lobogó, az első ilyen, amit láttunk, de nem az utolsó.

A bejáratot két géppisztolyos szovjet katona őrizte, és négy karszalagos suhanc, de nálunk is volt orosz géppisztoly. Sólyom megmutatta nekik az írást, félreálltak, és hagyták, hogy beléphessünk az épületbe. Ezt fűtötték, már a lépcsőházban langymeleg fogadott. Hát még ilyesmi is létezik, fűtött lépcsőház, töretlen üveg a bejáratú ajtón?

Felmentünk az első emeletre, a „Bibliothek” felírású tágas szobába terelt minket vezetőnk: „Itt várjatok rám, amíg szólítalak benneteket. Nekem egy ülésen kell részt vennem, fogalmam sincs, hogy az meddig tart. Legyetek türelmesek, és addig szórakozzatok a náci propagandájával. Még nem volt idő kisépni.”

Az üveges könyvszekrényekben, ahogy mondta, Goebbels, Rosenberg és a magyar nyilasok könyveinek garmadája, volksbundista propagandafüzetek, Kraft durch Freude és ilyesfajta szemét, de közöttük kincs rejtőzött, Wilhelm Busch írásainak kemény kötésű gyűjteménye. Nemcsak a Max und Moritz-szerű gyerektörténetek, hanem malac írásai is, amiktől mi gyerekkorunkban gondosan lettünk őrizve, csak hallomásból értesültünk a Die Fromme Helene és hasonló múlt század végi pikantéria létezéséről. Letelepelve a fából ácsolt karosszékekbe, ezeknek olvasásával öltük az időt. Guidó még fogadkozott is: „Mielőtt innét távoznánk, Buscht megmentem a máglyától, nem érdemli meg, hogy Goebbelsszel együtt elégezzék.”

Az ajtó több ízben nyílt, torzonborz fejek jelentek meg, és érdeklődtek, hogy itt van-e az értekezlet, tagadó válaszukra ismét eltűntek. Délben egy néniszerűség egy bogrács paprikás krumplit és kenyeret hozott be, és tette le elénk az asztalra négy kanál kíséretében. Busch kötetei között hosszú idő óta ismét először krumplit kóstolhattunk, a bográcsból kanalazva. Mennyei élvezet, akárcsak a kenyér, ami kísérete. Az utolsó cseppnél tartottunk, amikor Sólyom Laci lépett be: „Végeztünk az értekezlettel. Most rajtatok a sor. Kövessetek!”

A folyosó túloldalára vezetett bennünket, és utasított, hogy ott várjunk rá. Eltűnt az egyik irodában, kisvártatva egy keszeg külsejű emberrel tért vissza.

„Kádár János a nevem – mondta az elénk lépve. – A kommunista párt budapesti körzetének párttitkára vagyok. Sólyom elvtárs tudomásomra adta, hogy maguk részt vettek fegyveresen a felszabadítási harcban. Érdemeik elismeréséért felajánljuk, hogy lépjenek be pártunkba. Ez egy különleges kitüntetés, mert ez idő szerint nincs felvétel, a párt sorai zártak, de így módot kapnak arra, hogy alacsony sorszámmal csatlakozhassanak, ebben csakis az antifasiszta harcosok részesülhetnek. Ennek később különös jelentősége lesz. A válaszukat viszont azonnal kérem, most kell hogy döntsenek.”

Várakozóan nézett ránk ő is és a mellette álló vezérkari százados is. A sort a véletlenség folytán Odeschalchi Pál nyitotta. Ő állt a bal szélen, szemben Kádárral, aki hozzánk beszélve nem nézett a szemünkbe, tekintetünket kerülve szemét a folyosó távolabbi részére szegezte. Pál, aki kevés beszédű volt, nem válaszolt azonnal, Kádár újabb biztatására mondta, enyhén raccsolva, ahogy szokta: „Köszönöm, de én nem akarok belépni.” Kádár biccentett, Imre következett, tőle szintén elutasítást kapott, de bővebb magyarázattal:

„Én egy bethlenista csákyás politikus voltam, a gazdálkodást tizennégyezer holdon folytattam. Ezt erkölcstelenségnek tartottam, és a magam módján elkezdtem a földreformot, jóval radikálisabban Bethlennél, és az ellenállást is a tetejébe, mert ennyivel nem értem be. De mert mélyen hívő ember vagyok, különösen amióta a Gestapo börtönéből szabadultam, nem csatlakozhatok pártjukhoz, ha tenném, elárulnám mindazt az eszmét, amit eddig szolgáltam. Köszönöm az ajánlatot, de sajnos nem fogadhatom el.”

Erre is csak bólintás volt a válasz. Én következtem. Kettőt nyeltem, utána Imre példáján okulva, kis beszédet vágtam ki. Én katonaiskolában nevelkedtem, ahol a kommunista tabu volt. Semmit sem tudok róla, kivéve a rosszat, amit belénk sulykoltak, így azt se tudom, hogy mit válaszoljak. Világéletemben író szerettem volna lenni, szenvedélyes olvasó vagyok. Időt kérek, hogy tanaikkal megismerkedhessek, és hogy utána válaszolhassak.

„Rendben van” – mondta a párttitkár. Guidó is hasonló kifogással utasította el a megtiszteltetést. Kádár ezt is tudomásul vette, látszólag szenvtelenül. Visszafordulóban volt, amikor Sólyom vette át a szót: Görgey és Thassy, mondta, hivatásos katonák, akik tanúbizonyságát adták annak, hogy a nemzet érdekét szolgálták, nem pedig a megszállók cinkosai. Most egy új, demokratikus rend van épülőben. A legelső feladat: rendet kell teremteni a jelenlegi kaotikus helyzetben. A karhatalom kiépítése részben reá hárul, ő veszi át a rendőrség felépítését budapesti főkapitányként. Hajlandó-e ez a két tiszt, volt tiszt, hozzá csatlakozni ennek a feladatnak a megvalósítására? Anélkül, hogy a párthoz csatlakoznánk, továbbra is az egyetemes országos érdek szolgálatában?

Igen – válaszoltuk Guidóval szinte kórusban. Helyes, válaszolta Sólyom, tudomásul veszem, és holnap reggel nyolckor jelentkezzetek nálam a Városházán, addigra majd eldől, hol állítjuk fel ideiglenesen a Budapesti Rendőr-főkapitányságot, aminek, amint mondtam, én leszek a vezetője. Utána Pálnak is feltette a kérdést: kíván-e ő is belépni az új karhatalom kötelékébe? Szelíden bár, de Pál ezt is elutasította, azzal, hogy ő az egyetemre kívánczik vissza, hogy félbeszakadt tanulmányait folytassa.

Ezután Kádár szólt még egyszer hozzánk: „Köszönöm, amit az ország érdekében tettek, és köszönöm a két tisztnak, akik hajlandóak beállni kőművesnek az új, demokratikus Magyarország felépítésének nagy munkájába.”

Kádár és Sólyom kezet rázott mind a négyünkkel, és együttesen eltűntek a szomszédos irodában. Az ajtóból Sólyom még egyszer visszaszólt, várjuk meg a könyvtárszobában, amíg megkapjuk az épületből való kilépési engedélyt, Guidó és én pedig az ideiglenes rendőrigazolványt és karszalagot, mind a négyen pedig a magyar és orosz nyelvű igazolást, hogy ellenállók voltunk, felkéri a szovjet hatóságokat, hogy szabad mozgást biztosítsanak a dokumentum felmutatója számára. „De természetesen nem a kijárási tilalom idején” – tette hozzá Sólyom, mielőtt eltűnt volna az ajtóban.

„Phü! – mondta Imre, amikor visszatelepedtünk a Busch-kötetek közé. – Egészen melegem lett ettől a kis ceremóniától, és nemcsak azért, mert ezt a házat fűtik! Remélem, nem ütjük meg a bokánkat azért, hogy valamennyien nemet mondtunk a belépés megtisztelő felhívására. De azt meg kell adni, szép tőlük, hogy ennek ellenére Schutzpasst kaptunk. Dokumentum nélkül úgy éreztem magam, mint a csiga, amit éppen megfosztottak a házatól!–

Az új Schutzpass kipróbálására hamarabb nyílt alkalmunk, mint hittük volna. Az épületből kilépve elváltunk. Imre ment a Keleti pályaudvar felé, botorul reménykedve, hogy ott megtudakolhatja, mikorára épül újra a vasút. Mi a kilátás a hazajutásra?

Pál, Guidó és én indultunk vissza a Vörösmarty tér felé, hogy a málnaszörpben halászva összekaparjuk azt, ami ingóságainkból túlélte a „felszabadulást”.

A Tisza Kálmán téri pártházban értesültünk először arról, hogy ami Budapesttel történt tegnap, az „felszabadulás”. Bennünk az első órákban egyedül a „dúlás” benyomását keltette, élcelődtünk is távoztunkkor, túl az őrszemek hallótávolságán, de immár a „dokumentummal” a zsebünkben. Guidó és én már karszalagosak voltunk, a nem létező rend őrei.

Ezt Guidó lopással kezdte, amint ígérte, elemelte a Volksbund könyvtárából a Busch-köteteket, sínadrágja alá rejtette, és ettől kissé bicegett. Nem jutottunk messzire, a következő utcasarkon szovjet járőr várakozott, kis csoportot őriztek, ránk parancsoltak, álljunk be mi is a sor végére.

Önérzetesen tiltakoztunk, felmutattuk a pártirodában kapott kétnyelvű írást. Az orosz altiszt köpött, mindhármat cafatokra tépte, és belökött minket a sorba. Elöl, hátul, oldalt géppisztolyos szovjet katonák kísérték csoportunkat, kitereltek a Rákóczi útra, és ott bal kanyar, le a Nemzeti Színház felé, éppen arra, amerre mi mentünk volna, ha módunkban áll a szabad mozgás. Hármas sorokban haladtunk, Pál, Guidó és én az utolsó sorban, mögöttünk az orosz. Halkan tanakodtunk azon, hogy ez a sorba állítás a véletlen műve-e, avagy előre megrendezett, esetleg a pártházban.

Ez a kétely teljesen azóta sem oszlott el, habár ellene szól, hogy ezen a napon és az elkövetkező hetekben a szovjetek az utca népét szedték össze Budapesten, hogy felduzzassák a győzelmiükkor jelentett hadifoglyok számát, ami messze-messze járt a valóságtól.

Útirányunk a Rákóczi út egyik mellékutcaja volt, melyik, nem tudom, mert nem láttam az utcátáblát, amikor hirtelen befordultunk. A tömb közepén tereltek be minket egy kapualjba, innét le a pincébe, ahol már lehetett több száz ember. Egymás mellé préselve szorongtak bokáig, néhol térdig érő jeges vízben. Polgárok, fasiszták? Ki tudná megállapítani a sötétben? Némelyik második napja várakozott itt, mások csak néhány órája. De tapasztalataikkal nem fukarkodtak, úgy hitték, hogy ez a szovjet katonai rendőrség gyűjtőtábora. Időnként gumicsizmás nyomozók jönnek le a pincébe reflektorukat a rabok arcára irányítva faggatják őket, ki teljesített közülük katonai szolgálatot. És akinek szempillája rebben, azt kiemelik, elviszik, ki tudja, hová.

A nyugtalanító felvilágosítás hatására mindhárman elhatároztuk, hogy a lejárát közelében helyezkedünk el, és az első adandó alkalommal kitörünk onnét. Ez a „kitörés” is még múltbeli koncepciók maradványa, a fegyver most az ő kezükben! A szabadulás egyetlen lehetősége a felszínre jutásban rejlett. Időnként nyílt a pince ajtaja, két-három embert kiszólitottak „robot”-ra.

Ezt megfigyelve furakodtunk a lejárát közelébe. Így telt pár óra, amikor ismét nyílt az ajtó, és az őr leordított: „robotc#148;”, három ember kell a munkára. Guidó és én ugrottunk, mögöttünk Pál is. De őt valaki félrelökte, és a harmadiknak egy idegen furakodott be. Én visszapillantva elszörnyedve láttam, amint a pince ajtaja rácsapódik Pálra.

A zárt udvarban a rabokkal zsákokat hordattak, amit lovas szekerek szállítottak ide. Liszt lehetett benne, dögnehéz volt, majdnem összeroskadtam alatta, de a fogamat összeszorítva hurcoltam; az alternatíva a pince volt. Azután egy muszka azt parancsolta, itassuk meg a lovakat. Kondért nyomott a kezünkbe, Guidó fogta az egyik fülét, én a másikat. Az udvari csapból csodálatos módon itt már folyt a víz. Megitattuk a zárt udvarban álló két fogat lovait, utána a félig telt kondérral a kapu alatti szekér lovait, majd az utcára somfordáltunk még mindig a kondérral a kezünkben. Senki sem parancsolta, hogy álljunk meg. Az épület előtt várakozó fogat lovainak is adtunk inni, azután anélkül, hogy összebeszéltünk volna, még mindig a kondérral a kezünkben elindultunk a Rákóczi út felé, nem nagyon sietősen, nehogy feltűnjön. De az egyik őr észrevette, noha már erősen alkonyodott.

„Sztoj!” - ordította. Mi futni kezdtünk, még mindig a kondérral, a maradék kis víz lotyogott benne.

Rohantunk, rohantunk a Rákóczi út felé, ahogy csak a tüdőnk bírta, és ahogy a Busch-kötetek, amiket Guidó még mindig cipelt, engedték. Utánunk eresztettek egy sorozatot, de talán csak a tiltakozás kedvéért, mert nem követte második. Kiértünk a Rákóczi útra. Most már eldobhattuk volna a kondért, de nem tettük, tovább cipeltük, irány a Duna!

Budapest soha ilyen ijesztőnek nem tűnt még. A sugárút mindkét oldalán házak égtek. Szovjet katonák tereltek kis csoportokat, síró nők kísérték a rabokat. Egy részeg orosz katona meztelen kardot cipelt, magyar tiszti kardot, aranybojtja ide-oda csapódott, amint ordítózva vagdalkozott vele.

Budáról lőtték Pestet, itt-ott lövedékek csapódtak be. Orosz káromkodás, jajkiáltás egy kapu alól. Mi pedig kondérral a kezünkben futólépésben törtettünk keresztül ezen az ijesztő tömegen. Azt sem tudtuk, hogy hová tartunk majd a málnaszörppel előntött pince után, mert Imre még nem talált szállást, talán csak a szénrakás várt ránk és a rózsafüzér, Baranyay prelátus imája!

De iparkodtunk, mert ha otthonunk nem is volt, új cél hajtott. Rendfenntartók lettünk a kaotikus, haldokló Budapesten. Sólyom László rendőrfőkapitány újonnan toborzott tisztjei, „az új, demokratikus Magyarország kőművesei”, ahogy Kádár János párttitkár ígérte.

A politika, mely gyerekkorom óta érdekelt, most hirtelen terhezzé vált. A pártokba való belépés, túl az elvi kiálláson, kenyeret is jelentett. Vállalatokat, lapokat, mozikat osztottak szét a pártok között. Az osztogatók, kommunisták lévén, Vas Zoltánnal az élen, a kommunista párt vagyónát és a hatalomátvétel lehetőségét növelték. A versenyfutás az új hatalmasok kegyéért visszatetsző volt, különösen akkor, ha hébe-hóba hozzám is jött valaki protekcióért: - Ugyan, szólj már egy jó szót az érdekemben, te jól fekszel az Öregnél, rád hallgatni fog!

Az „Öreg” Sólyom László volt, a főkapitány. Hogy „jól feküdtem”-e nála, afelől erős kételyeim voltak. Igaz, hogy elrejtettem, amikor bajban volt, kétszer is. Először rövid időre Klári villájában, másodszor az imrédista tanácselnök lakásában, ahol nyilasok sohasem találtak volna rá. De ezek már régi történetek.

Sólyom Laci alkalmasint ferde szemmel néz rám, figyel, és szabadulni szeretne tőlem. Ez volt az érzésem, és kevés pozitív tulajdonságom egyike, hogy elég jól érzékelem mások irántam való érzéseit. Az igazság kedvéért valljuk be, hogy én is figyeltem őt. Figyeltem az osztályvezetői értekezleteken, ahol feszült volt és impozáns, mint lehetett vezérkari tiszt korában, de ha Kádár János egy halk megjegyzéssel kijavította őt, nyomban meghátrált, ehhez igazította utasításait. A Wurm utcai rendőr-főkapitányságon az igazi hatalom a helyettesé, Kádár Jánosé volt. De az is meglehet, hogy őt Péter Gábor dirigálta, aki hétfői látogatásaikor

órákra bezárkózott vele irodájába. Képződtem talán? De úgy éreztem, hogy Sólyom tart Kádártól, akárcsak a többi rendőrtiszt, aki alatta szolgált. Különösen a régiek, akiket egyelőre meghagytak állásaikban.

Féltem én is, pedig új voltam, igaz, hogy korábban magyar királyi honvédtiszt. Féltem, hogy kiderül Ilcsi „súnya” származása, féltem, hogy mostohanagyanyám, Tilda néni gyűlölete a népi demokrácia iránt Kaposvárig fröccsen, vagy azon is túlra, és engem tesznek felelőssé miatta. Féltem látogatóinktól, akik nem viseltek olyan szellemi szájkosarat, amelyet én magamra erőltettem.

Egyik ilyen látogatóm Zsarnay Kálmán, korábbi M. Kir. alezredes, egyike az ellenálló tisztnek, a nyilasok hatalomátvétele után ismerkedtünk meg vele. Merész dolgot művelt az ellenállási mozgalomnak megszerzett gyógyszerekkel. Többször találkoztunk és tárgyaltunk vele. Kitűnő kiállású, jóképű és rokonszenves ember benyomását keltette. Jól jártunk volna vele, ha előbb futunk össze, és ez fordítva is áll. De azokban a kaotikus napokban éppen csak hogy tudtunk egymásról. Amikor hírért vette, hogy Guidó és én életben vagyunk, és a főkapitányságon szolgálunk, előbb nála járt a földszinten, aztán fölballagott hozzám az emeletre. A sajtóosztályon alaposan megnézték; jól szabott öltönyében, szálfegyenes tartásával, deresedő halántékával katonatiszt benyomását keltette, esetleg földbirtokosét - egyik sem volt jó ajánlás nálunk, ahol a Szabadság és a Szabad Nép fullajtárjai töltötték a nap jó részét.

– Tulajdonképpen háztűznézőben járok nálad – mondta, letelepedve az íróasztalom melletti karosszékre. – Nekem is a rendőrségnél ajánlottak pozíciót, de a szerveződő hadsereg is érdeklődik utánam. Még nem döntöttem, habár a hadsereg ellen szól, hogy ott a tapasztalt tiszt inkább csak a kirakatba kellene azoknak, akik a szálakat hátulról húzigálják. Mi a helyzet itt, nálatok?

Mormogtam valamit, hogy itt még nem alakult ki végleges helyzet, a kinevezések ideiglenesek, a vákuum kitöltését szolgálják. Gyorsan felküldtem a személyzeti osztály vezetőjéhez, egy régi rendőr ezredeshez, hogy megszabaduljak tőle. Távozóban még visszaszólt:

– Útközben esetleg benézek Sólyom Lacihoz is, őt régebből ismerem, de az ellenállási napokban is találkoztunk.

Egy óra múlva visszatért hozzám azzal, hogy a budapesti főkapitányság nem tudná őt használni.

– Nem vesztegettem hiába az időt – kommentálta –, tiszta képet kaptam arról, hogy mint a hadseregnél, nálatok is befészkeltek már magukat. Bajosan hiszem, hogy engem itt használni tudnának, és még kevésbé azt, hogy így nekem ehhez kedvem volna.

Utána kiselőadást tartott arról, hogy a budapesti rendőrség esetleg marad a jelenlegi felállásban, de a vidéki főkapitányság még szervezetlen. Alulról felfelé épül, vidéki kiskirályok dominálnak, ez tarthatatlan helyzet. Amint a belügyminisztériumban polgári elemek is helyet kapnak, ott jön majd a változás. Valószínűleg afelé fogok tendálni, és neked is ajánlom, hogy tartsd nyitva a szemed.

Utána említett még néhány nevet, akikkel tárgyalt a rendőrség problémájáról. Politikusokét, akikről hallottam már: Pfeiffer Zoltán, Saláta Kálmán és még pár név, mind kiscsengésűek. Közülük csupán kettőé ismerős: Varga Béláé, a balatonboglári plébánosé és Dessewffy Gyuláé, az újdonsült Kis Ujság lapszerkesztőjéé, aki egy távolabbi tantim, Hohenlohe-Batthyány Ella néni fia. Ezt a kapcsolatot bölcsen elhallgattam látogatóm előtt, és azt sem említettem, hogy Varga főtitisztelendő úrral, akinek a Gestapo vérdíjat tűzött ki a fejére, bujkálása idején a jezsuitáknál már találkoztam, Biedermann Imrét sem emlegettem, nehogy meghosszabbítsam tartózkodását.

Tisztelettudó és udvarias voltam, de tartózkodó, hagytam, hogy ő beszéljen, tömondatokban válaszoltam. Feszességemet alighanem észrevette, mert búcsúzkodáskor erősen megszorította kezem, háttal állva a többieknek kacsintással jelezte: "Megértem, okosabb, ha tartod a szádat!" Megígérte, ha ismét erre jár, felugrik majd hozzám. Beleizzadtam ebbe a látogatásba, és el is szomorodtam tőle, mert Zsarnay Kálmánt rokonszenvesnek találtam, és lehangolónak, hogy ezt okosabb eltitkolnom.

A vidéki rendőrség alulról felfelé való építése – amint azt Zsarnay Kálmántól hallottam először – valóság volt, és ebből hamarosan leckét kaptunk Guidóval. Frederika kívánságára a Dunántúlra utaztunk élelmiszert vásárolni. Aggódott, hogy Muff – aki hirtelen nőni kezdett, mintha öntözték volna – nem kap elegendő táplálékot, ettől legyengül majd a szervezete, tbc-t, vagy ki tudja, mit szed majd össze. Frederika fogyatékos magyarságával kifogyhatatlan volt a helyes táplálkozásról és hiányának veszélyeiről szóló történetekből. Egy péntek estén azzal állt elénk, hogy hallott a sváb lakosság kényszerű kitelepítéséről.

– Menjetek oda, és segítsetek a szegény ördögöknek, akiket megrabol a Pestről jövő, kapzsi banda. Fizessetek nekik német márka, én cseréltem el a dollárokért, amit a húgom küldött New Yorkból. Ez segít a sváboknak, és segít Muffnak, ha kap tej, vaj, tojás, és amit tudtok hozni faluból.

Frederika értesülése, mint mindig, most is pontos volt, a dunántúli nagyközség, ahová menesztett bennünket, ultimátumot kapott az azonnali távozásra, a megrémült lakosságnak sietős volt pénzzé tenni, amit csak lehetett. Mint a jó hadvezér mindent kigondolt és eltervezett előre, elegáns írásával feljegyezte egy ívre a reggeli vonat indulását és kései visszatérését, a pengő és a márka árfolyamát, a listát, amelyet szeretett volna beszerezni. Az egyetlen, amit még Frederika sem tudott elintézni, az a „helyfoglalás” volt. Hiába vettünk jegyet, mind az öt vasúti kocsit zsúfolva volt. Maradt a vonat teteje, ahol én már utaztam, de Guidó még nem. Kissé megsértődve, de felmászott utánam a létrán, amellyel a készséges pályaudvar szolgált. A tetőn utazás intézményessé vált ezekben a napokban; szerencse, hogy Frederika nem látta, mert leparancsolt volna mindkettőnket. A mi vagonunk tetején nem voltunk egyedül, de az útítársak – morc külsejű férfiak üres szatyrokkal, nyilván hasonló céllal – nem elegyedtek velünk szóba.

Kormosan és gémberedetten érkeztünk egy szép nagy faluba: az előkertekben virágok nyíltak, de közöttük a népvándorlás szívszaggató látványa fogadott bennünket. Az utcán megpakolt

szekerek, egy-két teherautó, vagon húzó traktor, lovas kocsik serege, bútorral, batyukkal megrakodva, indulóban, érkezőben. Minden ház kapuja tárva-nyitva, emberek ki-be, batyukkal megrakodva, síró asszonyok, sívító kisgyerekek, egy oldalba rúgott, vonító kutya. Minderre nem voltunk felkészülve. Olvastunk a lapokban a svábok kényszerű kitelepítéséről, a Felvidék magyar lakosságának kitoloncolásáról, hallottunk előadást a procedura védelméről és elítéléséről, de a szembesülés a tömegtragédiával, a háború befejezése utáni elüldözésével az embereknek – megdöbbenett bennünket. A háború még túl közel volt, élénken élt az emlék a Volksbundról, az országunk iránti lojalitás megtagadásáról, a lelkesedésről, amely a náci megszállókat fogadta. A Reich vereségét megérdemeltnek tartottuk, minden reánk zúdult bajért az ő háborújukat okoltuk. De a kollektív büntetés, az ártatlanok közös nevezőre hozása a felelősökkel több volt, mint amit le tudtunk nyelni. Legszívesebben visszafordultunk volna, hogy ne legyünk mindennek kényszerű szemtanúi.

De a rosszabbja csak ezután következett. A ház, ahová befordultunk, egy félreeső utcában állt: egy szerényebb épület, ahol kisebb volt a sürgés-forgás. A konyhában egy idős házaspárt találtunk, egymás kezét fogták, és zokogtak. Guidó, aki nálam jobban beszélt németül, elnézést kért a zavarásért, és szép szerényen elmondta, hogy az éhes Pestről jöttünk vásárolni, német pénzzel fizetünk, ha van valami eladni való felesleg. A férfi felemelte fejét, barázdái között csurgó könnyeit letörölte keze fejével, és a sírástól elcsukló hangon, de nagyon udvariasan mondta:

Az urak elkéstek. Demokratikus rendőrségünk lefoglalta és elvitte vágóállatainkat, a földünk már nem a miénk, kiutasítottak bennünket. Csak a bútor maradt, tessék, vigyenek, amit akarnak, pénzt sem kérünk érte, mert ahová mi készülünk, ott nincs szükség pénzre.

A házaspár öngyilkosságra szánta el magát, amikor megzavartuk őket. Alapos okuk volt rá. Egyetlen fiuk a magyar hadsereg tagjaként a Donnál esett el. Az apa az első világháborúban lett hadirokkant, majd „vitéz”, ami a jelen rendszerben súlyosbító körülmény; az elsőik között volt a falujában, aki rákerült a kitelepítendőik listájára. Többé nem magyar, hanem német, mehet a drága „brúderekhöz”. A helyi rendőrség házkutatást tartott nála, elhajtották az állatokat, elvitték a lisztet, a zsírt, a befőttet s a kukoricát; a kamra és az istálló, a tyúkól, minden üres, mehetnek Nyugatra, de úgy gondolják, hogy nekik az túl messze van, szívesebben költöznének ki a határba, a temetőbe.

Fél órát töltöttünk velük, megpróbáltuk rábeszélni őket, hogy ilyen körülmények között is jobban teszik, ha távoznak, megtorlasként élve maradnak és megmutatják, hogy jusst sem teszik meg „ezeknek” a szívességet, hogy félreállnak. Guidó diszkréten az asztalra tett valamennyit a velünk hozott pénzből; egy kis segítség a részünkről az induláshoz, mondta. Döbbenet és hangos tiltakozás volt a válasz mindkettőjük részéről, de végül mégis elfogadták. Először találkoztak márkával, amely a Reich vesztett háborúja ellenére szebb volt, mint a mi rongyolódó pengőnk – és talán ez térítette vissza őket az életbe. Az öregasszony mosolygott, és megsimogatta arcunkat, férje átkísért bennünket a szomszédba, ahol pakoltak, de volt még eladni való elemózsia. Velünk jött még három másik házhoz, ő lett a szószólónk, amíg meg nem szabadultunk utolsó márkánktól is és meg nem telt a két-két üres szatyor, amelyet magunkkal vittünk. Fél napot töltöttünk ebben a sváb faluban, és nemcsak élelemmel, hanem bánatokkal is megrakodva tértünk vissza a vasútállomásra. Semmit sem tudtunk meg a helyi

svábok politikai múltjáról; lehet, hogy a háború alatt hűtlenekké váltak az országhoz, ahol meggazdagodtak, de házaikból ítélve biztos hozzájárultak az ország gazdagításához is. Politikai múltjukról nem tudunk meg semmit, de eleget arról, hogy kollégáink, a helyi kommunista rendőrség emberei milyen komiszul bántak el velük, fosztották ki őket mindenükből, ami mozgatható volt. Szatyraink súlyánál is nyomasztóbb élményekkel tértünk vissza első és egyben utolsó „svábiai beszerző” utunkról. Egyedül Frederikával osztottuk meg tapasztalatainkat. Súlyommal nem. És nehezen csúszott le torkunkon a feljavított kosztunk.

Razziára voltam hivatalos a sajtóosztály tudósítóinak társaságában. A főkapitányság rendezte, a gazdasági rendőrség – mert ilyen is volt – és Olivér detektívtestületének részvételével. Előkészítése titokban történt, az osztályvezetők is csak aznap délután értesültek róla, amikor váratlanul felhívták őket a főkapitány irodájába. A triumvirátus – Súlyom-Kádár-Péter – várt ráink, az utóbbi kettő hallgatagon. Súlyom tájékoztatott bennünket arról, hogy a rendőrség átfésüli az éjszakai Pest gyanús helyeit, a feladat többértű: összeszedni az illegális menekülteket, tetten érni és letartóztatni a csempészeket, összegyűjteni a feketepiaci árukat, a kábítószereket, megerősíteni az erkölcsrendészetet, leleplezni a törvénybe ütköző cselekedeteket. Hallatlanul széles körű jogosítvány a keleti bazárhoz hasonló Budapesten, ahol a romok között megindult a kereskedelem, a kapualjakban a perzsavásár, bizonyos magánlakásokban illegális bordélyházak üzemeltetése. 400 rendőrt, detektívet és nyomozót rendeltek ki az akcióra. Csoportokra oszlottak, Péter Gábor irányította a gazdasági rendőrség razziáját, gondolom, politikával keverten, Súlyom és Kádár a közrendészet ellenőrzésén osztoztak, a sajtóosztály az erkölcsrendészethez csatlakozhatott közönségként. A kisgazdapárti Kis Ujság tudósítója szóvá tette, hogy a Péter-féle razzia szemlélése érdekesebb lenne, de kurtán-furcsán elutasították: ha nem érdekli őt a közerkölcs razziája, mehet haza vacsorázni, másnap úgyis elolvashatja a lapokban kollégái beszámolóit.

Este tíz órakor indultunk, az újságírók nyitott teherautókon, reflektorok, rendőrök, rendőrkutyák és nyomozók társaságában szorongtak. Útirány a Conti utca, sorra látogattuk a vörös lámpás házakat, az utcanők lakásait, a garniszállókat. Némelyikből futva igyekeztek menekülni a félig felöltözött kliensek, ezeket egy reájuk várakozó rendőrautó fűelte le, és csukta be a rabomobilba, hogy a detektívosztályon vizsgálják ki, miért volt nekik olyan sürgős a távozás. Több tucat ember került így horogra, mindnek vaj volt a fején, később derült csak ki, hogy kinek mi.

Módszeresebb volt a garniszállók, szobáról szobára járva igazoltatták a detektívek a párocskákat, a hölgyeket, hogy megvan-e a működési engedélyük, átestek-e az orvosi vizsgálaton, a pasasokat pedig, hogy legálisan tartózkodnak-e Budapesten, és mi a foglalkozásuk.

A kikérdezés nem történt a legudvariasabban, egyszerűen belökték az ajtót:

– Rendőrség... razzia... elő a papírokkal! - A válasz több helyütt káromkodás volt, egy akcióban megzavart kliens méltatlankodva mondta:

– Talán szíveskednének a biztos urak megvárni, amíg megtalálom és felhúzem a nadrágomat!

Tudósítóim röhögtek, jegyzeteltek, ketten közülük fényképeztek; helyettesemnek, a szociáldemokrata irodalmárnak finomabb lelkülete hamar betelt a budapesti fertő szemléletével.

– Talán most hazamegyek, eleget láttam eddig is.

Én mégis velük maradtam hajnali négyig. Katonai szolgálatom Kassán, a háború alatt hozzászoktatott a hasonló látványhoz. Ha helyőrségi ügyeletes tiszt voltam, a vörös lámpás negyedben végig kellett járni a lakásokat, és összeszedni a csellengő katonákat, akik megfélemltek a bevonulás időpontjáról. Igaz, hogy ott nem löktük be az ajtót, többnyire elég volt az ablakon bekopogtatni, lévén a legtöbb ház földszintes, hölgylakóik többnyire még azzal sem fárasztották magukat, hogy elfüggönyözzék ablakaikat, a fény hívogatását reklámnak tekintették.

A sajtóosztály két nap múlva statisztikát adott ki az éjszakai razzia eredményéről. Az erkölcsrendészeti halászatnál is gazdagabb fogást jelentett a gazdasági rendőrségé. Illegális raktárakra találtak, valuta-, ékszer- és kábítószercsempészeket tartóztattak le, hazárdjátékok kasszáit foglalták le.

Politikai természetű letartóztatásokról nem szólt a jelentésük. Az Andrássy út 60. hallgatagabbnak bizonyult a Wurm utcai főkapitányságnál.

Thassy Jenő: Veszélyes vidék. Bp., Pesti Szalon Könyvkiadó, 1997, 457-462. o., valamint Thassy Jenő. Hátraarc. Bp., Balassi Kiadó, 1999, 92-99. o.

Thassy Jenő (1920-) régi magyar földbirtokos családban született Dél-Magyarországon. Ludovika Katonai Akadémiát végzett. A nyilas uralom alatt részt vett az ellenállásban, az üldözöttek életének megmentésében. 1945 januárjától a Budapesti Rendőr-főkapitányság sajtóosztályát vezette, majd a vidéki főkapitányságon osztályparancsnok beosztásban a demokratikus rendőrség megteremtésén dolgozott. 1946 végén elhagyta Magyarországot. Öt évig Franciaországban élt, majd az Egyesült Államokban telepedett le. 1952-től a Szabad Európa Rádió munkatársa volt, 1973-tól az Amerika Hangja magyar osztályán dolgozik.

Vélemények, javaslatok

Az oldal létrehozásának dátuma: 2000. november 29. szerda

Utolsó módosítás: 2000. november 29. szerda

Copyright © 2000 Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete Közalapítvány